

'חנה'לה התבלבלה'

יוצרי המוסיקה הפופולרית המזרחית מתנערים מסגנונות מוסיקליים מזרחיים שהיהודים הצטיינו בהם בארצות מוצאם ומפתחים "מזרח" פוסטמודרני, העונה על צרכי השוק ומספקת ישראליות מזרחית חסרת זהות מוסיקלית מוגדרת. 'חנה'לה התבלבלה' מייצג מוסיקה מזרחית אחרת: חלק ממחרוזת שירים ארוכה וערבוביה של סגנונות מוסיקה ומיני טקסטים מסורתיים.

אדוין סרוסי

המושגים של היהודי האחר, שבא לישראל מן המזרח. הנתק בין מאיר לשטרית בתפיסת המושג "תזמורת" הוא השתקפות בזעיר אנפין של הפער המהותי בהערכת המוסיקה כ"תרבות", בין יהודי המזרח ליהודי המערב בישראל. למרות שהקיטוב בין מזרח למערב לא ירד מסדר היום הציבורי עד היום, הרי שהפער בין שני העולמות, בתחום המוסיקה, נמצא בתהליך מתמיד של צמצום. שני גורמים עיקריים תורמים לתהליך זה: האחד, עיסוק בלתי פוסק בשילוב ה"מזרח" במוסיקה הישראלית מאז ימי העלייה השנייה; והאחר, אימוץ דפוסיים מתעשיית המוסיקה הפופולרית המערבית על ידי יהודי המזרח.

אידיאת ה"מזרח" קיימת בשיח המוסיקלי הישראלי מתקופת העלייה השנייה, שבה הועלה בראשונה הרעיון להמציא "שיר עם" ישראלי כאמצעי ליצירת "תרבות חדשה". מלחיני היישוב ניסו לשלב בשיריהם מרכיבים "מזרחיים" וליצור סינתזה בין מערב למזרח. גם מלחינים ישראלים, שכתבו מוסיקה אמנותית מערבית לפני ואחרי קום המדינה, התמודדו עם רעיון המזרח ביצירותיהם. בתפיסות אלה של ה"מזרח" חברו יחד האוריינטליזם המוסיקלי האירופי של המאה ה-19 (למשל, בנוסחת רימסקי-קורסקוב) והמאה ה-20 (למשל, בנוסחת הוליווד), והמחסור במקורות מהימנים של מידע על המוסיקה המזרחית. הניסיונות לשלב את ה"מזרח" ביצירה הישראלית האמנותית והעממית התבססו על מקורות משניים (כגון אנתולוגיות תווים שפרסמו חוקרים אירופים) או על מתווכים (מוסיקאים ממוצא מזרחי שחונכו במערב או בשיטות מערביות, כגון ברכה צפירה), ולא על מגע ישיר עם מוסיקאים אותנטיים מקרב העולים החדשים מארצות האיסלאם. כל יצירה ששילבה אלמנט "מזרחי" – מהשירים ה"תימניים" של משה וילנסקי ועד ל"מאקאמאת" של עדן פרטוש – נהפכה, בשלושת העשורים הראשונים לקיום המדינה, לשיח פנימי של יוצאי התרבות האירופית הדומיננטית במוסדות המוסיקליים הישראליים. מדובר במוסדות כמו האקדמיות והמכללות למוסיקה, קול ישראל והפיקוח על החינוך המוסיקלי במשרד החינוך (שילוח 1989). תיאור המזרח בחיי המוסיקה בישראל, מתקופת היישוב ועד לשנות

שר המשטרה, בכור שטרית: מתחת לסף הכרתכם כולכם נגד העדות שלנו... אתם מכריחים אותנו לבוא לידי הכרה זו... אתם מכריחים אותי להתפרץ!

להתבטאות המצוטטת לעיל קדם עימות בין השר ה"ספרדי" היחיד בממשלת דוד בן-גוריון, בכור שטרית, לבין עמיתיו, בעקבות בקשה של שטרית כי המדינה תממן נסיעת משלחת גדולה למדי של הקהילה הספרדית בישראל לכינוס הפדרציה הספרדית העולמית בפריס, בעצם ימי הצנע. להלן קטע מחילופי הדברים בין שטרית לגולדה מאיר:

שטרית: מדוע לא חשבתם כך [שהמשלחת גדולה מדי] כשנשלחה להקת מוסיקאים לאמריקה? מאיר: איך הוא יכול להשוות את הנסיעה הזאת של הצירים לראות את פריס לנסיעתה של התזמורת הפילהרמונית?!

מתקרית זו אנו למדים שהקשר בין מוסיקה לשסע העדתי בחברה הישרא-לית קדום מכפי שמשערים. אך האם קשר זה הוא תוצאה של הברל מהותי בין תכניה של המוסיקה המערבית לבין זו המזרחית? ואולי הוא תוצר של המשמעויות החוץ-מוסיקליות, שקבוצות בעלות אינטרסים מנוגדים בחברה הישראלית מייחסות לסגנונות שונים בתקופות שונות? תרבות המוסיקה האליטיסטית של המערב מדגישה, מראשית המאה ה-19, את הביטוי האוטונומי של האמן היחיד, בעיקר באמצעות יצירת מוסיקה כלית "טהורה". המוסיקה הסימפונית היא פסגת תרבות זו, ומדינה מודרנית ו"מתורבתת" ראוי לה שתממן תזמורת מסוג זה. לעומת זאת, בארצות האיסלאם, שמהן היגרו "יהודי המזרח" לישראל, המוסיקה נותרה פונקציונלית, משולבת באופן אינטגרלי באירועים חברתיים (כפי שהיה במערב אירופה עד המאה ה-18) ומבטאת הוויה קולקטיבית. בעיני בכור שטרית, התזמורת הפילהרמונית היתה "להקת נגנים", מקצועית אולי, אבל לא סמל של "תרבות" אוטונומית האמורה לייצג, כדרישת גולדה מאיר, את ישראל בפני עמי העולם.

כשני עשורים בטרם כינתה את חברי ארגון הפנתרים השחורים "בחורים לא נחמדים" ניכרה כבר אי-הבנתה של גולדה מאיר את עולם

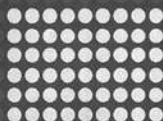
במילואים, מרדכי בר-לב, מתמנה למפקד חזית התעלה. צה"ל כובש מחדש את כל שטח הגולן, למעט מוצב החרמון.
 < 11 > צה"ל נכנס לשטח סוריה. קרבות עם שריון עיראקי, שמגיע לגולן. < 14 > קרבות שריון בחזית המצרית. מטוס ראשון של הרכבת האווירית האמריקנית המספקת תחמושת, אמצעי לחימה וציוד נוחת בישראל. < מתפרסם אומדן ראשון של ההרוגים בשמונת ימי הקרבות הראשונים: שש מאות חמישים ושישה חיילים. ההרוגים נקברים בשני בתי קברות ארעיים מיוחדים. < 15 > תחילת מבצע הצליחה הישראלי, "אבירי לב". קרבות שריון בגולן. < 16 > ראש גשר ישראלי מוצב בגדה המערבית של התעלה. בגולן נהדפת התקפת נגד סורית-עיראקית ירדנית. < 17 > נכשלת התקפת הצנחנים על החווה הסינית. < 22 > אוגדת אברהם אדן מגיעה לכביש סואף-קהיר וחוסמת אותו בקילומטר ה-101. בגולן מושלם כיבוש החרמון על ידי חטיבת גולני. < 23 > חברי כנסת מסיעת גח"ל מנסים להוריד את מאיר וילנר בכוח מדוכן הנואמים בכנסת, תוך שהם חוטפים וקורעים את ניירותיו. < 24 > בשעה 18:00 נכנסת הפסקת האש לתוקפה. מניין האבדות במלחמה: אלפיים חמש מאות עשרים ושבעה הרוגים, שבעת אלפים מאתיים וחמישים פצועים, מאתיים תשעים ושבעה שבויים. < 24 > שר המשפטים, יעקב ש. שפירא, מודיע על כוונתו להתפטר מהממשלה עקב דחיית תביעתו לפיטורי שר הביטחון, משה דיין, בשל המחלוקת במלחמה. יעקב חזן מזהיר, בתגובה, מפני "עלילת דם נוראית שתהרוס את המערך ותביא את בגין לשלטון". אהרן ידלין, מזכ"ל העבודה: "חשבון נפש הוא הכרחי - אך אין צורך בחשבונות אישיים". < 28 > בראיון טלוויזיה מטיל הרמטכ"ל, דוד אלעזר, את אשמת חוסר ההרתעה על אגף המודיעין. < 29 > ישראל מסכימה לאפשר העברת אספקה לארמייה השלישית המצרית המכותרת. ההחלטה מעוררת ויכוח ציבורי. < 31 > גיליון מיוחד של העולם הזה: "כל מה שרצית לשאול על המלחמה ולא העזו לספר לך". גילויים ראשונים על מחדלים במלחמת יום הכיפורים. < יגאל אלון בנאום בטלוויזיה על לקחי המלחמה: "נכון, היו שגיאות ומחדלים, ונכון, צריך לבחון אותם ולהסיק מסקנות, גם אישיות, ומסקנות אלו יוסקו - אבל לא עתה, טרם הגיעה העת..." >

+ בן-גוריון זוכר, סרט קולנוע ישראלי על חיי בן-גוריון. < עורכי המגזין פביקי מורשעים בפרסום דבר תועבה, העלבת דגל המדינה והפצת חומר המדיח לאי-ציות לחוקי המדינה, לאחר שפרסמו איור שנקרא "אורגזמה ציונית" המציג את המדינה וסמליה מנקודת מבט מינית. הם יערערו ויזוכו. < תערוכת ביוקן עצמי, במחיאון לאמנות חדשה, חיפה; מיכאל בונקס, בגלריה גורדון >

נובמבר < 1 > ארבעה-עשר פרופסורים מתל-אביב וירושלים דורשים הקמת ממשלת אחדות לאומית. < 2 > א.ב. יהושע בהארץ: "יחסינו אל מושג השלום התעוות כולו בשנים האחרונות, ואם מלחמה זו תחזיר אותנו לראייה אמיתית ונכונה של מושג זה - הרי לא היתה לשווא". < 4 > התייקרויות, העלאת מסים וביטול סובסידיות למימון הוצאות המלחמה. < 7 > משמרות מחאה של "אזרחים נגד כניעה" מתייצבות מול הכנסת, בקריאה להפסיק את העברת האספקה לארמייה המצרית השלישית, לדחות את הלחץ הבינלאומי לנסיגה, ולהקים ממשלת אחדות לאומית. < יצחק בן-אהרן קורא להקמת ועדת חקירה לבדיקת המחדלים שהביאו להתקפה. < 8 > הממשלה מחליטה להגביל את תנועת הרכב הפרטי ואת צריכת החשמל. < 9 > זאב שיף שואל בהארץ "מה קרה בצמרת הפוליטית?" ומגלה, כי הממשלה שמעה על המתרחש בגבולות שעתיים לפני פרוץ המלחמה. < 11 > מלחמת גנרלים מעל דפי העיתונים הזרים על האחריות להישגים ולכישלונות במלחמה. בראיון לניו-יורק טיימס מאשים אריאל שרון את המטכ"ל בהססנות שמנעה ניצחון מלא על המצרים. < 12 > אורי אבנרי דורש הקמת ועדת חקירה ממלכתית, בראשות שופט בית המשפט העליון, שמעון אגרנט, לבדיקת "המחדלים הפוליטיים והצבאיים הרבים". < 19 > בחודש תחליט הממשלה על הקמת ועדת אגרנט. < 26 > עצומה בעיתונים קוראת לפתיחה מחדש של רשימות המועמדים לבחירות לכנסת. מודעה אחרת קוראת "ליחזמת שלום עכשיו": לנצל את ההזדמנות ההיסטורית לשלום, לאחר שהמלחמה "חשפה את האשליות והמחדלים שבמדיניות הקיפאון והסיפוח הזוחל". < 30 > יעקב טלמון עורך "חשבון נפש" בהארץ: "השאננות הביטחונית נעשתה חלק מהנחת יסוד מיסטי, הנחת יסוד של תוכנית מדינית... מלבד חזון שלמות המולדת, ניזונה השאננות הזו מיוהרה. מתורת עליונותו המוחלטת של

ש"ן איזנשטרט

החברה הישראלית
רקע, התפתחות ובעיות

'החברה הישראלית: רקע, התפתחות ובעיות', מחקר סוציולוגי מאת ש. נ. איזנשטרט, הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים.

מהתרבות" אלא שואף להצטרף למעמד של "התרבות" הישראלית, אשר עד עתה שלטו בה "רוחות זרות". בפתח ספר השירים שלו הוא כותב:

לנוכח רוחות זרות רבות המנשבות במקומנו ומנתקות שתילים רכים משורר-
שיהם... חשבתי לנכון להמשיך לכתוב ולהלחין שירים כמיטב יכולתי, על
אף הקשיים הרבים מול מערכות שונות המתנכרות ליצירות הנובעות מן
השורשים היהודיים או מעוטרות בצליל מזרחי. ואת הכוח להמשיך וליצור,
תוך מתן חופש יצירה וביטוי לעצמי, נתת לי אתם הקהל הישראלי הגאה,
שאינו לו בעיה עם הזהות היהודית שלו (מדינה 1994, הקדמה).

הקרב הוא, אם כן, על לב הזהות התרבותית של החברה הישראלית. המחנות שבעימות הם "הקהל הישראלי" שלא התנתק משורשיו היהודיים, כנגד הקהל שהתמכר לתרבות זרה שאפשר לפרשה כאן כתרבות הרוק הבינלאומית.

עלייתה של המוסיקה הפופולרית המזרחית אינה תופעה ישראלית ייחודית. יש לבחון אותה גם בהקשר של התפתחות המוסיקה הפופולרית בעולם השלישי, בראשית שנות השבעים, ובעיקר לאור חידושים טכנולוגיים: המצאת הקלטת והטייפ הנייד. המצאה זו הוזילה את השכפול ההמוני של מוסיקה באופן דרמטי ואפשרה הפצה של סגנונות מוסיקה שוליים (קבוצות מיעוטים, שכבות שלשות) או חתרניים, שלפני כן לא הופצו על ידי חברות התקליטים הממוסדות הספורות ששלטו בשוק המוסיקה הבינלאומי.

המוסיקה הפופולרית המזרחית פתחה לפרשנויות רבות. במסגרת הניסיונות לפצח את סוד "הצלחתה" של מוסיקה זו היום – "הצלחה" המתבטאת בעיקר בנפח נוכחותה התקשורתית – קיימות גישות מכלילות המתעלמות מהגיוון והסגנוני של המורשת היהודית המזרחית, תוך שטטוש ההבדלים בין זרמיה השונים (Horowitz 1994, 108–110). יוצרי המוסיקה הפופולרית המזרחית הישראלית מתנערים מסגנונות מוסיקליים מזרחיים מקומיים, שהיהודים הצטיינו בהם כמלחינים וכמבצעים בארצות מוצאם, כגון ה"צ'לגי בגדאדי" העיראקי, השיר המצרי הפופולרי המודרני וה"מלחון" של המגרב. עיון בשיר הבודד או בעולמו הפנימי של היוצר היחיד, כיחידת מחקר, עשוי לחשוף רבדים סמויים ועמוקים יותר של היצירה המוסיקלית המזרחית ולתרום להבנתה.

אחד המקרים המרתקים ומאירי העיניים של יצירת ה"מזרח" המוסיקלי הישראלי החדש הוא ההקלטה בת האלמוות, מ-1975 לערך, של השיר "מעפולה" – או בשמו הידוע יותר, "חנה'לה התבלבלה" – על ידי להקת צלילי העוד והזמר רמי דנוך (בהוצאת קולפון). זהו אחד מן ה"שלאגרים" המזרחיים הראשונים שזכו להפצה המונית באמצעות תעשיית הקלטות החדשה (שם, 90). שיר זה מקפל בתוכו את הפרדוקס הטמון בתהליך היווצרותו של ה"מזרחי" במוסיקה הפופולרית הישראלית, ובגיבוש המצע האידיאולוגי של מזרחיות זו בשנים שלאחר מכן.

מוצא השיר ב"פורימשפיל" היהודי המזרחי אירופי, בגלגול הארץ-ישראלי-ציוני. מלותיו המקוריות של נתן אלתרמן מספרות על זוג

השבעים, לא יהיה שלם אם לא נזכיר את פעילותם של המוסיקאים מקרב העולים החדשים מארצות האיסלאם. מוסיקאים כגון עזרא אהרן שעלה לארץ בשנות השלושים, או אחרים שעלו מעיראק מיד לאחר קום המדינה, או יושע אזולאי, סמי אלמגרי ורבים אחרים שעלו ממרוקו בשנות החמישים, המשיכו לקיים בארץ – על אף הקשיים החומריים והחברתיים – סוגים שונים של פעילות מוסיקלית מסורתית. המוסיקאים היהודים מעיראק, למשל, היו הגרעין של תזמורת המוסיקה המזרחית בקול ישראל. אחרים הופיעו בשמחות משפחתיות, בעיקר בחתונות, כהמשך של מסגרות הביצוע שהיו נהוגות בארצות מוצאם. פעילות מוסיקאים אלה לא חדרה לשיח המוסיקלי הישראלי הממוסד. עם זאת, נוכחותה הלטנתית – למשל, המגע שקיימה עם מוסיקולוגים ממוצא אירופי, כגון ד"ר אדית גרוזן-קיווי, או עם אנשי קול ישראל – ראויה לאזכור. ואולם, המוסיקה של יהודי המזרח חדרה לשיח המוסיקלי הישראלי דווקא בשדה המוסיקה הפופולרית. כניסה זו עצמה התאפיינה בפרדוקס: ההשתלבות בשיח היתה כרוכה באובדן הזהות המוסיקלית המזרחית המקורית.

שדה המוסיקה הפופולרית, שהוא חדש יחסית בפעילות המוסיקלית בישראל, משמש קרקע לעימות על אופיה של התרבות המוסיקלית הישראלית. שדה זה מציג באופן חד את הפערים העמוקים בין תרבויות של רבדים חברתיים ואתניים שונים בישראל, אך גם את הסינתיות שנוצרו בארץ החל בשנות השבעים. הסינתיות העיקרית היא זו הקרויה "מוסיקה מזרחית ישראלית", שהיא גם "מוסיקת התחנה המרכזית", "מוסיקת הקסטות", "מוסיקה ישראלית ים-תיכונית" ועוד. מוסיקה זו החלה להשמיע את קולה בחתונות, במסיבות פרטיות ובמועדונים כבר בסוף שנות החמישים. ואולם, היא הגיעה לתודעת הציבור הרחב רק החל בראשית שנות השבעים, כשקמו אולפני ההקלטה הראשונים שיוחדו להקלטת מוסיקה זו, וכשהופיעו הדוכנים למכירת קלטות בתחנה המרכזית הישנה בדרום תל-אביב. חשיפתה העיקרית התרחשה בשנות השמונים, כשאיכות ההקלטות והעיבודים השתפרה (לפי הקריטריונים של קול ישראל). כשנפח השידורים גדל וכשציבור הצרכנים התרחב – דבר שאף הוביל לעלייה תלולה במכירות הקלטות והתקליטים. לקראת סוף שנות השמונים מסכם אריה צוברי בסיפוק תהליך זה:

לפני כעשר שנים התריס זמר פופולרי [הכוונה היא כנראה לנסים סרוסי] כנגד החברה הישראלית [משמע: הממסד ממוצא אירופי!] שאינה מוכנה לשמוע... שירים שמנגינתם מזרחית... אילו חזר לארץ אותו זמר שהתריס... היה מופתע ונבוך... היום הזמר המזרחי שזור וארוג בתוך כל [!] תוכנית רדיו לפזמונים ומותר, ואף חובה, לראות בו חלק מהתרבות הישראלית (צוברי 1987, הקדמה).

לעומת הפרשנות האינטגרטיבית של צוברי, כלומר טענתו כי המוסיקה המזרחית היא כבר חלק מהתרבות הישראלית, מתעקש האידיאולוג הראשי של מוסיקה זו, אביהו מדינה, על קיומה של אפליה בוטה ומתמשכת, בעיקר באמצעי התקשורת. מדינה אינו רואה במוסיקה שלו "חלק

+ רואים אור: אחדות העבודה 1919–1930, מאת יוסף גורני; מסכת הרומן והסיפור האינפוארי, מאת ברוך קורצוויל.

'סוס עץ', מסע מאת יורם קניוק, ספרית פועלים, הקיבוץ הארצי, השומר הצעיר.

דצמבר 1 < מת דוד בן-גוריון, בן 87. > 5 מודעות בעיתונים קוראות להתפטרות משה דיין כ"אחראי הישיר למחדל יום הכיפורים". < 9 מודעה חתומה בידי "אזרחים למניעת שואה מדינית - קרית ארבע, חברון" כונה לממשלה בקריאה: "אין לכם זכות לכפות עלינו התאבדות!" ומזהירה את הממשלה לא להחזיר "לאויב ליד שולחן הדיונים את מרחבי הביטחון שלנו". < 10 שמונה תושבים מגורשים מהגדה המערבית לירדן, "לנוכח ריבוי מעשי החבלה וביטויי התמיכה בארגוני הטרור". < 20 המשטרה מודיעה על חשיפת "קבוצה שמאלנית קיצונית", שהפיצה בין תלמידי בתי ספר במרכז חוברות נגד הגיוס לצבא. < 21 בז'נבה נפתחת ועידת השלום בין ישראל למצרים. גולדה: "לא נשב בוועידה עם נציגי ארגוני החבלה". < 22 אלוף פיקוד הדרום, שמואל גונן (גורודיש), מודח מתפקידו ומועבר לפיקוד מרחב שלמה. כתבה של ידיעות אחרונות על ההדחה נמחקת ברובה על ידי הצנזורה. < 27 רואה אור הספר המחבל, מאת ישעיהו בן-פורת, יהונתן גפן, אורי דן, איתן הבר, חזי כרמל, אלי לנדאו, אלי תבור. בספר גילויים חדשים על מחדלי המלחמה והתקופה שקדמה לה. < 31 מתקיימות הבחירות, שנדחו מאוקטובר. הליכוד מגדיל את כוחו ב־8 מנדטים, המערך מאבד 5, התנועה לזכויות האזרח - 3.

+ התוכנית הסאטירית המלחמה האחרונה, של ב. מיכאל, אפרים סידון וקובי ניב, מועלית במועדון התיאטרון. < רואים אור: תרגום ביקורת התבונה המעשית, של עמנואל קאנט; ללא מוצא, מאת גרשון שקד: מסות על ברנר, שופמן וגנסיין. < פרופסורים קוראים ערב הבחירות לתמוך במערך עבודה־מפ"ם, בכותרת "בכל זאת מערך". < יהושע נוישטיין מציג עבודות חדשות בגלריה יודפת בתל-אביב.

ינואר 8 < עיתון הכפז להיטון מפרסם "דו"ח מיוחד" על אמנים ישראלים "משתמטים", שלא חזרו לישראל בעקבות המלחמה, "בעוד עמיתיהם מופיעים ללא הפוגה בין החזיתות". < 18 נחתם הסכם הפרדת הכוחות בין ישראל למצרים. < 21 מחאה בימין נגד הסכם הפרדת הכוחות. הפגנה בכיכר מלכי ישראל נגד "הנסיגה החד־צדדית המסכנת את ביטחון המדינה ושלום חייליה". אריאל שרון תוקף בחריפות את "הנסיגה החד־צדדית" במסיבת עיתונאים, יום לאחר שפשט את מדיו. < 28 קיצוצים בעקבות המלחמה, ביטול סובסידיות למוצרי יסוד. הפגנות של תנועת הפנתרים השחורים בתל-אביב במחאה על הפגיעה בשכבות החלשות.

+ נשיא המדינה, פרופסור אפרים קציר, אומר בהתייחסו למחדלי המלחמה: "כולנו אשמים". < פגישות ראשונות של גרעין מייסדי תנועת שינוי בחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת תל-אביב. בין הפעילים: הפרופסורים יונתן שפירא, אמנון רובינשטיין, אשר אריאן ואפרים יער. < רואים אור: סוס עץ, רומן מאת יורם קניוק; מבחב, שירים מאת נתן זך; טנבו, רומן מאת יונתן ואלכסנדר זנד; שירי מלון ציון, מאת הרולד שימל. < בבסוב, של גוגול מוצג בתיאטרון העירוני חיפה, בבימוי עדנה שביט. < מה אני חושבת על המלחמה, מופע דוקומנטרי בבימוי נולה צ'לטון, בתיאטרון חיפה: נשים חושפות את תחושותיהן ביחס למלחמה. < אביבה אורי, ראובן ברמן, ישראל הדני, יגאל תומרקין ומשה קופפרמן בגלריה שרה גילת בירושלים. < ציור בפיסול, רבעון לאמנות פלסטית, מפרסם "ציורים מן המלחמה".

פברואר 4 < מוטי אשכנזי, מפקד מוצב בתעלה, מתייצב יומיים לאחר שובו מסיני ברחבת החניה של משרד ראש הממשלה, כשהוא נושא שלטים עם הכתובת: "יפוטר השר האחראי למחדל". < 7 כינוס היסוד של תנועת גוש אמונים בכפר עציון. בין המשתתפים: זבולון המר, חנן פורת, גרשון שפט והרבנים משה לוינגר, חיים דרוקמן, אליעזר ולדמן, ויאל בן-נון. בדף מידע שיפרסמו אנשי הגוש הם יגדירו את עצמם כ"תנועה ספונטנית, ללא כרטיס חבר וללא מוסדות

עפולאים "פרובינציאליים" המגיע לעדלאידע התל-אביבית הגדולה. השיר חובר לכבוד נשף פורים תרצ"ד, ואלתרמן הועיד לו לחן חסידי ששמע בבית אביו! (הכהן תשמ"ה, 86). כמו שירים רבים אחרים שהולחנו ונפוצו בתקופת היישוב, השיר נהפך ל"שיר עם" והתגלגל בפי זמרים חובבים במסיבות וב"קומזיצים", במסגרות אזרחיות וצבאיות, כשזרות המחבר הלכה והיטשטשה. בינתיים חיבר סופר אלמוני מלים אלטרנטיביות למלותיו של אלתרמן, כאשר רק הפתיחה המקורית נשתמרה, עם שיבושים אחדים. הטקסט החדש היה בעל אופי סוריאליסטי, ובו מאצ'ו (מזרחי?) החפץ בכך זכר מאשתו החדשה מנסה להשפיע על המציאות בכוח המלים.

הוא והיא על הגג
הוא: מעפולה באנו הנה יחד,
ברכבת יום שישי
יש לי דג מלוח וקרחת
ותסרוקת לראשי.
היא: ועלי שמלת שבת
גם ארנק של עור ביד,
אמא. כמה זה נחמד!
יהודה, הגידה נא,
שתשמור לי אמונה
כמו לפני החתונה!
הוא: כל הגג מלא כאינקובטור
הוי, אשתי המסכנה...
אם אני אפול מפה למטה
את תהיי לאלמנה.
היא: יהודה, עמוד ישר
אל תתפוס בי בצוואר,
לא יקרה לך דבר...
הסתדרת על הגג.
אל תזוז מפה ורק
שמור היטב על הארנק.
הוא: את המן תלו על עץ גבוה,
את וזתא על עציץ...
אגדתי במכונת קולנוע
את הקרנבל מרביץ
היא: אויה איזה מין ימים,
גם אותנו מצלמים...
אל נהיה כגלמים!
השתמש במימיקה
והעוף לי נשיקה
כל עפולה תתפקע.

הוא: חוה'לה.
הביטי גם הביטי
מה שבן-אדם עושה...
בחיי, אף פעם לא ראיתי
בלבול מוח שכזה!
היא: אל תהיה פרובינציאל,
כנראה שעוד בכלל
לא ראית קרנבל...
אל תצעק בקול מלא
אל תקפוץ כמו טלה
ואל תקרא לי חוה'לה!
הוא: התהלוכה הנה עוברת.
זה נפלא, אוי, זה נפלא...
אל תדחוף, בחור, הנה פה גברת,
ואני הוא בעלה!
היא: יהודה הבט לשם -
הגמל איננו סתם,
הגמל הוא בן אדם...
והקורדי הקופץ
והחוטם של הלץ...
פה אפשר להתפוצץ.

השיר הגיע למחוזות רחוקים (מבחינה חברתית), כפי שמעידה למשל נתיבה בן-יהודה, הזוכרת אותו כ"שיר רחוב" ששרה בחברת תלמידי הגימנסיה בראשית שנות הארבעים (בן-יהודה 1992, 110). כתובת אחת, שאליה הגיע השיר, דיתה זמר ונגן עוד ומנדולינה תימני משכונת שבזי, משה משומר, שלמד את השיר מיוסף אלמוני - תימני אחר שלמד את "חנה'לה התבלבלה" בעת ששירת בבריגדה היהודית במצרים. משומר צירף שיר זה ל"אלפי השירים" שהוא וחבורתו - להקת העוד, שכללה בין השאר בדחנים וקוסמים - שרו בחאפלות ובמועדונים בשכונות דרום תל-אביב, בפתח-תקוה, בטבריה וביישובים אחרים.

וזהי הגירסה העממית השלמה של "חנה'לה", כפי שנמסרה על ידי דודו אלהרר:

יום שלישי תרפ"ח פרשת "וילך"
חתונה היתה בעיר,
חנה'לה רצתה בבן מלך
אך הסכימה לבן גביר.

כל הבחורים סביבה
התרתחו כלהבה
והתרככו כשעווה.

"מאה השנים שבין תשל"ג לתשל"ד",
 'פי האתון', שבועון הסטודנטים של
 האוניברסיטה העברית בירושלים,
 22.4.74

תנועה שהגדרתה עדיין לא נעשתה, תנועה שמרכיבה העיקרי הוא הלב המלא הרגשת אחדות ואחריות - גוש אמונים".
 10 < כינוס עדות המזרח במפלגת העבודה, שמתקיים למרות איסור שהטיל המזכ"ל, אהרן ידליון, קובל על אפליה בתוך המפלגה. 11 < מוטי אשכנזי מפגין שוב בעת ישיבת הממשלה השבועית, כשהפעם מצטרפים אליו מאות מפגינים. אשכנזי יוזמן להעיד בוועדת אגרנט. ההפגנות יימשכו בשבועות הבאים.
 + רוב היחידות הלוחמות, שהתגייסו בפרוץ המלחמה, משתחררות משירות המילואים. < נעוני ורבה'ה, מחזה מאת חנוך לוין ובבימויו, מוצג בקאמרי. < רואה אור בעברית: הפילוסופיה הדיאלוגית מקירקגור עד בובר, מאת ש.ה. ברגמן.
 < הבחן והמפרש, קובץ שירים מאת ג'מאל קעואר, רואה אור בערבית בצורת. < בשמי מלחמה: יגאל תומרקין, תערוכה בביתן הלנה רובינשטיין, אוצר: חיים גמזו.

מארס 5 < "כנס השישים", הכינוס הראשון של תנועת שינוי באוניברסיטת תל-אביב. התעשיין סטף ורטהיימר ועו"ד צבי מיתר מצטרפים. שמה הרשמי של התנועה נקבע מאוחר יותר: "שינוי - תנועה לתמורה חברתית ופוליטית". 6 < בג"ץ מוציא צו ביניים האוסר על הרבנות הראשית להתערב במשא ומתן הקואליציוני, לאחר החלטת הרבנות לאסור על המפד"ל הצטרפות לקואליציה. 7 < מתפרסמת חוברת שמות החללים של מלחמת יום הכיפורים. תורים ארוכים משתרכים במשרדי הדואר המחלקים את החוברת. < גולדה מאיר מציגה את ממשלתה: משה דיין נשאר שר הביטחון.
 13 < מוקמת תנועה ציבורית "לתמורה", שמטרתה "לשנות את איכות החיים ושיטות השלטון", ביחזמת קציני צנחנים במילואים: מיכה שגריר, אסא קדמוני, רן ליבנה. 16 < קבוצה של מאה חיילי שריון משוחררים משתתפת בהפגנה מול הכנסת, בתביעה לפיזור ולקבלת אחריות אישית על מחדלי המלחמה. בין הכרוזות: "כמה חבל המחדל" ו"משה מחדלטור". 22 < למרות הצלחה חסרת תקדים במכירת תקליטים לא מצליחים הזמרים נסים טרוסי ואבנר גדסי להיכנס למצעדי הפזמונים בגל הקל ובגלי צה"ל. בתחנות השידור מייחסים זאת לאורך השירים ולרמת התמליל. הזמרים טוענים, ש"מצעדי הפזמונים אינם משקפים את המציאות" וקובלים שהכניסו אותם לגיטו רדיופוני. 24 < ארבעת אלפים איש מפגינים עם מוטי אשכנזי מול משרד ראש הממשלה. בכרוזות: "דיין לא יחדל, יהיה עוד מחדל", "גולדה מאירסון-אסון", "גולדה הביתה".

+ לאחר ויכוחים סוערים, מחליט מרכז המפד"ל להצטרף לקואליציה עם המערך. בעת קבלת ההחלטה מפגינים עשרות צעירים חברי בני עקיבא: תובעים שלא להיכנע להנהגת המפלגה ולא להצטרף לממשלה. בתגובה להחלטה, ובתמיכת הרב צבי יהודה קוק, ייהפך גוש אמונים מסיעה במפד"ל לגוף פוליטי עצמאי. < פולמוס בעיתונות ובכנסת סביב ניסיונו של מורה בבית הספר דנמרק בירושלים ללמד את תלמידיו את "הדרשה על החר" מהברית החדשה. < מעביב מתחיל לפרסם בהמשכים את יומניו של משה שרת. < רואים אור: יופי של מלחמה, מאת דן בן-אמוץ; גשר בין חופים, קובץ שירים של יהודים וערבים המבטאים "כמיהה לשלום", עם הקדמה מאת ישעיהו ליבוביץ; הימים הנוצרים, מאת חיים הרצוג: סיפור מלחמת יום הכיפורים; כל מה שרצית לדעת על המלחמה והצנזורה לא הרשתה לספר לך, מופיע ללא שם מחבר בהוצאת גד. < יונה פישר אוצר את תערוכת יחזקאל שטרייכמן, במוזיאון ישראל.

אפריל 1 < מתפרסם המספר הרשמי של החללים במלחמת יום הכיפורים: 2,522 חיילים. 3 < ועדת אגרנט מפרסמת דו"ח ביניים, ובו המלצה להעביר מתפקידים את ראש אמ"ן, יוסי זעירא, ואת הרמטכ"ל, דוד אלעזר, בגלל חלקם ב"מחדל" מלחמת יום הכיפורים. הרמטכ"ל מתפטר. < הצעת חוק של הליכוד לקיים משאל עם על עתיד שטחי יהודה ושומרון והשתייכותם למדינת ישראל. < מזכירות מפלגת העבודה מחליטה לאסור על הדפסת מהדורה שנייה של הספר מפלגת העבודה הישראלית, מאת אדם דורון ועל תרגום הספר לשפות זרות, בשל ההצגה הלא-סימטרית והדגשת חשיבותה של מפא"י על חשבון אחדות העבודה ורפ"י. 4 < אוהדי בית"ר ירושלים מתפרעים במשחק חצי גמר גביע המדינה בכדורגל, מתפרצים למגרש עם צינורות ומקלות וגורמים להפסקת המשחק. 11 < ממשלת גולדה מאיר מגישה את

אין על מה להתפלא
כי לבם היה חולה,
הם אהבו את חנה'לה.

ירח דבש אחר החתונה
כזפת אחרי הרבש,
החתן לאב רצה להיות
ובן מחנה'לה דרש.

חנה'לה הגיבה "פה"
זה לא טוב ולא יפה
לא ארצה ולא אובה.
אם תרצה בן או בת
לך עשה לך לבד,
חופש פעולה לפרט.

יום שלישי תרפ"ח פרשת "ויולך"
ברית מילה היתה בעיר,
סעודה היתה כיד המלך
ומטעמים כיד הגביר.

חנה'לה התבלבלה,
מה פתאום כאן ברית מילה
והיא עודנה בתולה.
גם הבעל לא זכר
איך זה צץ לו בן זכר
אך זה היה כבר מאוחר.

אז שניהם לרב הלכו
ויאמרו לו: כבה, כך.
זו אומרת: "לא שליו!"
וזה אומר: "זה כן שלה!"

אז הרבי התעניין,
דבר כזה לא ייתכן,
שניהם מכחישים בכן.
נחכה עד שיגדל,
ואז את פיו נשאל:
איך זה באת מנוול?

זוכר ששר את השיר באמצע שנות השישים עם שלישיית מדבר באילת.
רמי דנוך, צעיר וזריז יותר ממשומר ומחבורתו ומיתר האמנים העממיים
של כרם התימנים, שכונת שבזי ושכונת התקוה, הקליט את השיר לפני
כולם, ב־1975, עם להקת צלילי העוד (קיימת גירסה מוקדמת יותר
בתקליט אריך נגן שלא הצלחתי לאתר). בכך הכריח דנוך את משומר
לשנות את שם להקתו שלו לשובלים, על שם שותפו שלום שובלי. הגירסה
של הטקסט בהקלטה זו משובשת ביותר. עם זאת, ראוי לציין שלעומת
השיר העממי שנמסר לי על ידי דודו אלהרר, השתמרה בביצוע של להקת
צלילי העוד המחרוזת הפותחת המקורית של שירו של אלתרמן,
"מעפולה"².

להלן גירסת השיר בהקלטה של להקת צלילי העוד עם רמי דנוך.
גירסה משובשת זו משלבת את המחרוזת הראשונה של שירו של אלתרמן
לנשף פורים עם השיר העממי על "חנה'לה".

מעפולה הנה יחד באנו,
ברכבת יום שישי,
יש לי דג מלוח בצלחת
ותסרוקת לראשי.

ועלי שמלת שבת
עם ארנק של עור ביד,
אוי אמא, כמה זה נחמד!
יהודה הבטיח לה
שישמור לה אמונה
כמו לפני החתונה.

ירח דבש לפני החתונה
זפת אחרי הרבש.
החתן רוצה להיות לאבא'לה
בן מחנה'לה דרש.

חנה'לה אמרה לו:
בן, זה לגמרי לא יפה.
לא אובה ולא ארצה.
אם תרצה בן או בת
לך עשה לך לבד
כי חופש פעולה הותר.

יום שישי פרצה פרשת "ויאמר"
ברית מילה היתה בעיר,
סעודה ניתנה כיד המלך
ומזל טוב לגביר.

גלגול השיר בקרב זמרים מזרחים היה רבי־ערוצי. דודו אלהרר שמע אותו
מ"פועלי בניין אשכנזים", שעמם עבדו הוא ושלמה בר בצעירותם. אלהרר

"המהפכה הערבית, מאזן מצב נוכחי
ופרספקטיבות", דפים אדומים, מספר
9, פרסום הליגה הקומוניסטית
המהפכנית, הוצאת דפים אדומים.

התפטרותה. מאיר: "אינני מסוגלת לשאת בעול הזה". < שמונה עשר הרוגים בפיגוע מחבלים בקרית שמונה. > תנועות המחאה של מלחמת יום הכיפורים מתאחדות ל"תנועת ישראל שלנו". < 22 > יצחק רבין גובר על שמעון פרס בהצבעה במרכז מפלגת העבודה על מועמד המפלגה לראשות הממשלה. בסמוך למועד ההצבעה הפיץ עזר ויצמן מזכר, שבו דיווח על התמוטטותו של רבין הרמטכ"ל, בסוף תקופת ההמתנה לפני מלחמת ששת הימים.

+ בעקבות מלחמת יום הכיפורים מקבלת מועצת העיתונות החלטה התובעת מוועדת העורכים לתת ידה "ליצירת תנאים שיאפשרו לעיתונאים למלא את חובתם כלפי ציבור הקוראים בנושאים הקשורים לתחום הביטחון". < רואה אור היהודי הבודד והיהדות, מאת אליעזר שביד. > בשום מעל ומעבר, רישום ואמנות מושגית, אוצרים יונה פישר ומאירה פריי-להמן במחזיאון ישראל.

מאי < 1 > סעדיה מרציאנו מבקש להתקבל לקורס עוזרי הפקה בטלוויזיה הישראלית ונענה בשלילה על ידי מנכ"ל הרשות, יצחק ליבני. < 7 > הסאטירה הטלוויזיונית נקב' באש עולה על המרקע. < 8 > סימפוזיון ישראלי-ערבי על "מלחמה ושלום בספרות הישראלית" נערך בחיפה. בין המשתתפים: א. ב. יהושע, סמיח אל קאסם, סאלם ג'ובראן, יורם קניוק, סהאם דאוד, מוחמד עלי טה, אהוד בן-עזר. < 11 > מפגש של כל "כוחות" השלום על יד הירקון בתל-אביב, ביזמת המשורר יבי. משתתפים: מר"י, ל"ע, בכל זאת מערך, מוקד, הפנתרים השחורים, שינוי, מערך. < 15 > פיגוע מיקוח במעלות. טרוריסטים של החזית הדמוקרטית לשחרור פלסטין משתלטים על בית הספר, שבו שוהים תלמידים מצפת במסגרת טיול שנתי. בהשתלטות חיילי צה"ל על בית הספר נהרגים עשרים ואחד תלמידים ושלושה מבוגרים. < 17 > יהודה הראל ואנשי קיבוץ מרום גולן מקימים את התנחלות קשת בבונקר טורי בעיר קוניטרה, במחאה על כוונת הממשלה לסגת מהמקום כחלק מהסכם הפרדת הכוחות. התנועה הקיבוצית מסתייגת והמקום יהפוך למוקד משיכה לצעירי בני עקיבא. מתנחלים ואנשי רוח מהימין ישבתו במקום שביית רעב בעת מסעות התיווך של קיסנינג'ר: "ממשלה זו אינה מסוגלת להגן עוד, לא על ארץ-ישראל ולא על עם ישראל. אין על מי לסמוך". < 31 > נחתם הסכם הפרדת הכוחות עם סוריה. במשך כל התקופה, עד לחתימת ההסכם, נמשכת מלחמת התשה מסיבית בחזית הסורית.

+ רואה אור גיליון ראשון של דרירחון לקולנוע ולטלוויזיה, קולנוע 74. דוד פרלוב תוקף את הביקורת על יחסה לסרט נובית ולבמאי ג'ורג' עובדיה: הוא העז לחרוג מן המשבצת שהביקורת הקצתה לאיש עדות המזרח בקולנוע כ"גיבור חמוד וממזרי" והתחיל לעשות סרטים הנתפסים כ"מגיפה" הפוגעת "בהיגינה [ה]תרבותית [ה]מופתית" של הקולנוע הישראלי. < מכתב גלוי מאנשי מצפן לאנשי החזית הדמוקרטית: "מעשה מעלות מחבל במאבק המהפכני והופך כל חלקה טובה למדבר שממה". > "טוהר הנשק לאור ההלכה", מאמר בחוברת שהוציאה הרבנות הראשית לאחר המלחמה קובע: "כאשר כוחותינו נתקלים באזרחים... כל עוד אין הערכה ודאית שאין בכוחם של אותם אזרחים לגרום נזק לכוחותינו, מותר ואף חייבים על פי ההלכה להורגם. אין בכל מקרה לתת אמון בערבי גם כאשר הוא עושה רושם של בן-תרבות". < סילבסטר 72, מאת יהושע סובול ובימוי נולה צ'לטון, מוצג בתיאטרון חיפה. > רואה אור כולם מעשים בודדים, קובץ שירים של אורי ברנשטיין.

יוני < 1 > חמישים ושישה שבויים ראשונים חוזרים מהשבי הסורי. < 3 > יצחק רבין מציג את ממשלתו בכנסת. < 6 > ניסיון ראשון של גוש אמונים להתיישב בגדה, על יד מחנה חורון, דרומית לשכם. בראש שיירת המתנחלים עומד הרב צבי יהודה קוק. מפונים כעבור יום על ידי צה"ל. < 14 > פיגוע מחבלים בקיבוץ שמיר; שלוש הרוגות. < 16 > נשיא ארה"ב, ריצ'רד ניקסון, מבקר בארץ. < 17 > קרע גלוי בפנתרים השחורים, על רקע ניסיונו של שלום כהן למשוך את התנועה לכיוון השמאל הרדיקלי והארגונים הפרו-פלסטיניים. המתנגדים טוענים שאימוץ עמדות יוניות, פירושו זניחת המאבק המקורי לצמצום הפער החברתי. < 18 > צה"ל יוזם הצעת חוק שתאפשר לשלול רשיון נהיגה אזרחי של בעלי פרופיל נמוך בצבא, על רקע השתמטות חיילי מילואים. < שולמית אלוני פונה לשר המשפטים בבקשה לחון את צ'רלי ביטון, שנידון לשבעה חודשי

חנה'לה התבלבלה,
מה פתאום ברית מילה
והיא עודנה בתולה.
אך הבעל לא זכר
זאת נולד לו בן זכר
ולשמוח מאוחר.

את הבן הביאו אל הרבי
ויאמרו לו: רבי, כך.
היא אומרת: זה לא שלי!
והוא אומר: זה כן שלה!

אז הרבי התעניין,
שני מכחישים בבן
זה דבר לא ייתכן.
נחכה עד שיגדל,
אז אותו מפיו נשאל:
מאין באת מנול?

"אמצע הדרך" הפונה לקהל בעל מכנה משותף רחב (כולל עיבודים של מוסיקאים כגון ננסי ברנדס). קונספציה זו כללה גם את חסרונה של זהות אתנית ברורה של התוכן המוסיקלי.

השידור ברדיו והרווח הכלכלי הכתיבו אם כן את דפוסי הפעולה של האידיאולוגים של המוסיקה הפופולרית המזרחית. ניתן לומר שחסימת מוסיקה חדשה זו בתקשורת הישראלית, שהיתה במונפול ממשלתי עד ראשית שנות התשעים, הולידה את המאבק הציבורי של קבוצות אינטרסנטים שטענו כי רשות השידור מפלה את ה"מזרח". הפרדוקס הוא שהסגנון ה"מזרחי" שגיבשו בני הדור הצעיר, שנציגם המובהק היה זוהר ארגוב, שאב את השראתו ממוסיקה פופולרית יוונית וטורקית בצד שאנסונים בנוסח צרפתי ואיטלקי (בעיקר מהסגנון המזוהה עם פסטיבל סאן רמו). מוסיקה זו בוצעה על ידי זמרים שלקולותיהם היה גוון יהודי-תימני. היה זה "מזרח" פוסטמודרני, שענה על צרכים של ישראליות מזרחית חסרת זהות מוסיקלית מוגדרת.

בשנים האחרונות שבו וניסו אוהדי המוסיקה הפופולרית המזרחית להימלט ממלכודת ה"מזרחיות", המשרתת לכאורה פילוג חברתי. בדרך לקונסנוס הם שינו תג: אותה מוסיקה עצמה נהפכה ל"ים תיכונית" ואף ל"זמר ישראלי ים תיכוני". התווית "זמר" היא רוויית משמעות בהקשר הישראלי, והיא מסמלת "אותנטיות ישראלית". התוספת "ישראלי" ל"זמר" מעידה, כי אין לפנינו "מהפכה חברתית" אלא מאבק על אופיו של הקונסנוס התרבותי הישראלי.

השיר "מעפולה", ניגון חסידי שהותאם תחילה לפזמון אלתרמני ונהפך אחר כך לשיר עממי, סלל את הדרך, בראשונה, לחדירת ה"מזרחיות" ללבה של המוסיקה הישראלית. בדרך למזרחיות זו נראה שלא רק חנה'לה התבלבלה, אלא גם יוצרי המשמעות והפרשנים של מוסיקה זו. ובעקבותיהם הלכה החברה הישראלית כולה.

אדוין סרוסי - המחלקה למוסיקה, אוניברסיטת בר-אילן

בעיבוד המוסיקלי של דנוך ניכרים הסממנים האופייניים למוסיקה המזרחית הפופולרית של שנות השמונים ואילך: ערבוב של כלים מזרחיים ומערביים, צליל מוגבר (בעיקר הבאס) באמצעים אלקטרוניים, פתיחה בקאנון בסגנון ה"תקסים" (אלתור כלי בסגנון ערבי) וקטעי ביניים נוסח-איים של בוזוקי בין המחרוזות השאלות ממוסיקה "יוונית" (כשלעצמה "המצאה" של מועדוני הלילה של פיריאוס וסלוניקי, שזכתה לפופולריות גדולה בארץ בשנות השישים בעקבות פועלו של הזמר אריס סאן). בסיומו של השיר מתבצע מעבר רצוף לשיר אחר, בעל אופי מסורתי - "הביאני אל בית היין". כך מונצחים בהקלטה זו המאפיינים העיקריים של הלהקות העממיות מהחאפלות ומהשמחות שלפני עליית המודעות ה"מזרחית": מחרוזות שירים ארוכה וערבובייה של סגנונות מוסיקה וסוגי טקסטים דתיים/מסורתיים ולא דתיים.

הרפרטואר של חבורת משומר, אלהרר ואחרים כלל "שירי ארץ-ישראל", ואפילו שירים ביידיש - "כל שיר שיכול לשמח", בדברי משומר. לקבוצות מוסיקליות אלה לא היתה שום שאיפה לחשיפה תקשורתית, לשליטה על משאבים ועל זמני שידור, או לעשיית רווחים כלכליים. מתוך סצינה אקלקטית ועממית זו צמחה בשנות השמונים התודעה המזרחית בשדה המוסיקה הפופולרית, וגובש הנרטיב החדש שלה שהדגיש את יסודותיה העממיים והמסורתיים (ראו מדינה 1994). מעצביה האידיאולוגיים של תודעה זו, ברובם יוצרים ומפיקים מבוססים, נשבו בשנות השמונים בקונספציה מערבית מובהקת. קונספציה זו כללה את ההפצה ההמונית של השיר כיחידה עצמאית מוקלטת, בת כשלוש דקות (לעומת שרשרת השירים הארוכים המקורית), את העיבוד המלוטש ואת סגנון

1 ישיבת ממשלת ישראל, 1 בדצמבר 1953.

2 הורוביץ (Horowitz 1994, 256-260) דנה בשיר זה על בסיס מידע מקוטע, ומסתמכת על הקלטה מאוחרת של הזמר דקלון עם להקת צלילי הכרם משנת 1986.

